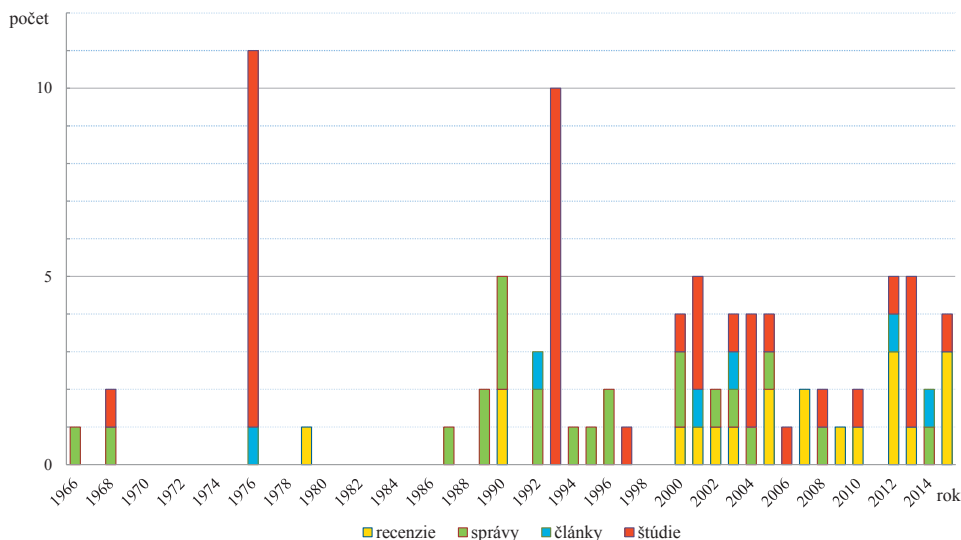

Tradičná kultúra na stránkach časopisu Slavica Slovaca

Mojmír Benža

Na minulom, 1. kongrese slovenských slavistov som hovoril o slavistických výskumoch slovenskej etnológie za obdobie od začiatku 90. rokov 20. storočia, kedy slovenská slavistika získala svoj vlastný národný organizačný rámec až po prvé desaťročie 21. storočia. Ako sa vyvíjala, čím sa zaoberala a k akým výsledkom sa dopracovala. Päťdesiate výročie vzniku časopisu Slavica Slovaca je ďalšia príležitosť bližšie sa pozrieť ako sa uplatnili výsledky nielen slovenskej etnológie, ale všeobecne etnologické poznatky na jeho stránkach. Tak, ako minule, aj teraz si pomôžem niekoľkými štatistikami a grafmi.

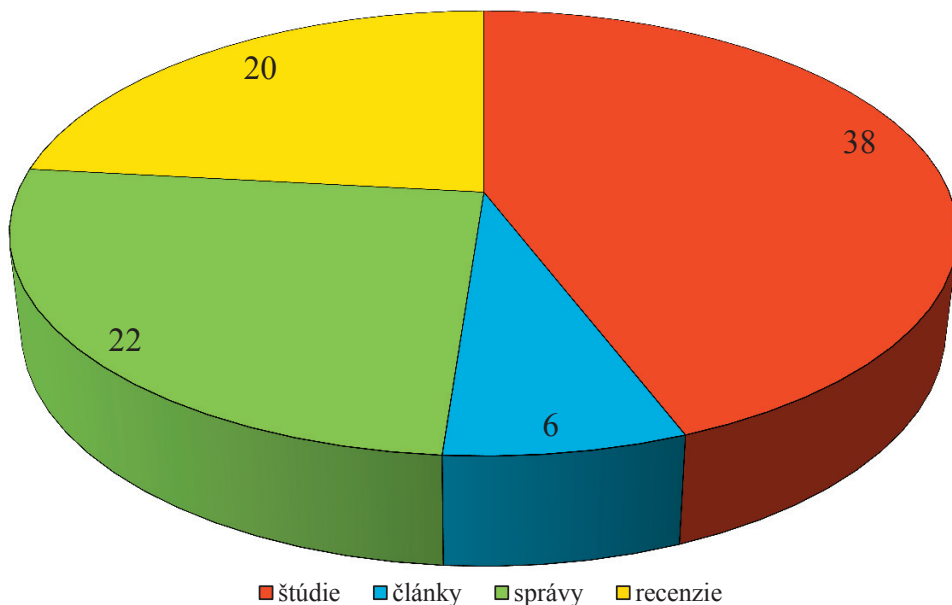
Ak si naniesieme na časovú os päťdesiat rokov existencie časopisu všetky etnologicky orientované príspevky, ktoré boli v časopise publikované, dostaneme nasledovný obraz:

Graf č. 1

Spolu ich bolo 86. Netreba komentovať, či ich bolo málo alebo veľa; viac ich nebolo. Posledné roky je obsah časopisu rozdelený do štyroch rubriek – Štúdie, Rozhľady a Správy a Recenzie. Ak publikované príspevky rozdělíme do týchto štyroch rubriek, zistíme, že 38 (44,18 %) príspevkov boli štúdie, 6 (6,82 %) príspevkov

tvorili rozsiahlejšie odborné materiály uverejnené v Rozhl'adoch, 22 (25,58 %) príspevkov predstavovali správy o vedeckých podujatiach, jubilejné zdravice alebo nekrológy venované osobnostiam etnológie a 20 (23,25 %) príspevkov boli recenzie kníh a zborníkov. Myslím si, že ide o veľmi vyvážený počet medzi publikovanými odbornými textami 44 (51,16 %) a informačnými textami, ktorých je 42 (48,84 %).

Graf č. 2

Už zbežný pohľad na vyššie uvedený graf č. 1 napovedá, že publikovanie etnologických príspevkov možno rozdeliť do dvoch veľkých období. Prvé obdobie ohraničujú roky 1966 až 1988 a druhé obdobie roky 1989 až 2015. V prvom období bolo publikovaných 16 (18,60 %) príspevkov a v druhom období 70 (81,40 %) príspevkov.

V obidvoch obdobiach sa však raz vyskytuje vyšší počet publikovaných príspevkov v jednom ročníku. Prvýkrát možno tento jav zaznamenať v roku 1976 a druhýkrát v roku 1993. Čo bolo príčinou tohto javu? V roku 1976 išlo o 4. číslo, ktoré je celé venované vzťahu folklóru a literatúry. Číslo vyšlo po skončení XV. zjazdu KSC a bolo reakciou na jeho závery. Podľa úvodníka v citovanom čísle časopisu jeho závery „jasne načrtli program spoločenských vied a ekonomické predpoklady pre rozsiahle výskumy, v ktorých osobitné miesto zaujíma literatúra a jej spoločenský dosah na formovanie súčasného človeka, determinovaného budovaním rozvinutej formy socializmu.“¹ Spolu bolo uverejnených 10 štúdií.

¹ - Redakcia -: XV. zjazd KSC a porovnávacie literárnovedné výskumy. In: Slavica Slovaca, 1976, s. 327.

Uverejnené štúdie mali byť konfrontáciou „folkloristov a literárnych vedcov na pôde slovenskej umenovedy, ktorej cieľom je spoločne skúmať cesty folklórnej a literárnej komunikácie v období rozvinutej výstavby socializmu a vedeckotechnickej revolúcie.“² Paradoxom celého súboru štúdií je skutočnosť, že ho uvádza teoretická štúdia Odřicha Sirovátku, českého etnológa-folkloristu, ktorý pre svoje postoje a názory v rokoch 1968-1969 nemohol v tom období, v období normalizácie v Česku publikovať.

Druhýkrát možno veľký počet publikovaných príspevkov zaznamenať v roku 1993. Časopis vtedy vyšiel v podobe dvoch spojených čísiel. Bol to vlastne zborník referátov slovenských účastníkov 11. medzinárodného zjazdu slavistov, ktorý sa v tom roku uskutočnil v Bratislave. Celkovo bolo uverejnených 36 referátov, z ktorých 10 sa venovalo javom tradičnej kultúry alebo osobnostiam slovenskej etnológie.

Akým témam sa venovali štúdie a materiálové príspevky publikované za celých päťdesiatich rokov v rubrikách Štúdie a Rozhľady: Dva príspevky boli polytematické, venovali sa tradičnej kultúre slovenských menšín žijúcich v zahraničí, sedem bolo venovaných metodologickým otázkam, jeden materiálnej kultúre, štyri duchovnej kultúre, dva sociálnej kultúre a ostatných tridsať článkov, prevažne štúdií, bolo venovaných javom umeleckej kultúry. Označenie za javy umeleckej kultúry je však veľmi všeobecné. Vysoký počet príspevkov nám umožňuje urobiť aj v tomto prípade podrobnejšiu analýzu. Zo spomínaných tridsiatich publikovaných príspevkov bolo najviac sedemnást' venovaných rozprávkam, deväť piesňam, tri paremiologickým témam a jeden príspevok predstavuje súpisu bibliografických údajov zameraných na vzťah folklóru a literatúry.

Zaujímavé je sledovať zloženie autorov štúdií a odborných článkov z hľadiska štátnej príslušnosti. Po jednom príspevku publikovali autori z Poľska, Ukrajiny, Ruska a Srbska, tri príspevky majú autora z Bieloruska, päť príspevkov má autorov z Česka a zostávajúcich tridsaťtri príspevkov napísali autori zo Slovenska. Rovnako zaujímavé sú mená autorov a počet ich príspevkov publikovaných v časopise. V prvých dvoch rubrikách Štúdie a Rozhľady po tri príspevky publikoval M. Benža, V. Gašparíková, V. Lašuková, Z. Profantová a K. Žeňuchová. Ak sa na zoznam autorov pozrieme z pohľadu všetkých publikovaných príspevkov, dostaneme ešte zaujímavejší zoznam. Najaktívnejšou je K. Žeňuchová, ktorá spolu publikovala jedenásť príspevkov, za ňou nasleduje Z. Profantová so šiestimi príspevkami a rovnaký počet príspevkov publikoval aj P. Žeňuch. S malým odstupom nasleduje V. Gašparíková, ktorej časopis uverejnil štyri príspevky.

Štatistická, obsahová i autorská analýza publikovaných príspevkov v časopise Slavica Slovaca venovaných javom tradičnej kultúry dobre osvetľuje situáciu, ktorá podáva obraz o vydávaní príspevkov o tradičnej kultúre. Práve tieto príspevky

² Tamže, s. 327-328.

ky rozdeľujú publikačnú aktivitu v tejto oblasti na dve obdobia. Na vysvetlenie sa musíme sa vrátiť na začiatok vydávania časopisu. Úvodník v prvom čísle prvého ročníka časopisu hneď v prvej vete jasne definuje jeho budúce zameranie: „Časopis Slavica Slovaca, ktorý týmto číslom začína vychádzať v Ústave svetovej literatúry a jazykov Slovenskej akadémie vied ako orgán Slovenského výboru slavistov, sa zrodil z potreby systematického rozvoja slovanskej filológie na Slovensku.“³ Teda nie potreba systematického rozvoja slavistiky ako takej, ale slovanskej filológie. Zameranie časopisu je však plne v súlade s vtedajším i súčasným chápaním slavistiky ako filologickej vedy, ktorá sa z tradičnej kultúry zaujíma len o folklórne prejavy. Pre úplnosť treba poznamenať, že medzi slavistami doteraz niet spoločného, jednotného chápania slavistiky ako vedného odboru. Existujú dve koncepcie slavistiky, jedna filologická, podľa ktorej predmetom slavistiky je len jazyk a literatúra slovanských národov, a druhá koncepcia, podľa ktorej predmetom slavistiky je nielen jazyk a literatúra, ale tiež história, kultúra a spôsob života slovanských národov.

Zmeny v zameraní časopisu na prelome 80. a 90. rokov boli dôsledkom viacerých udalostí. Na prvom mieste by som spomenul vznik tzv. slavistickej bunky na pôde Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v máji roku 1988. Hlavnou úlohou bunky bolo vypracovanie programu jazykovedného slavistického výskumu na Slovensku. Program vypracoval J. Doruľa a už v októbri toho istého roku bol predmetom rokovania Vedeckej rady Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, následne bol publikovaný v časopise Slavica Slovaca (Doruľa, 1989, 201-210).⁴ V septembri roku 1988 na 10. medzinárodnom zjazde slavistov, ktorý sa uskutočnil v Sofii, bolo rozhodnuté, že 11. medzinárodný zjazd slavistov v roku 1993 sa bude konať v Československu – nie však v Prahe, ale v Bratislave. Rozhodnutie o konaní zjazdu v Bratislave vyvolalo zmenu v postavení Slovenského komitétu slavistov, ktorý vznikol ešte v roku 1965. Napriek tomu, že vznikol ako národný orgán slavistického výskumu, zo strany českých slavistov bol chápaný len ako súčasť Československého komitétu slavistov. Činnosť Slovenského komitétu slavistov sa však dá sledovať len do roku 1970 a po ňom až do roku 1990 niet o jeho činnosti relevantných informácií.⁵

K oživeniu činnosti Slovenského komitétu slavistov ako dôsledne národného orgánu prišlo až v roku 1990 po zvolení 25 nových členov. Medzi členmi komitétu už nie sú len zástupcovia jazykovedy a literárnej vedy, ale aj archeo-

³ - Redakcia -: bez názvu (úvodník). In Slavica Slovaca, 1966, roč. 1, č. 1, s. 3.

⁴ Doruľa, Ján: Program jazykovedného slavistického výskumu na Slovensku. In: Slavica Slovaca, 1989, roč. 24, č. 3, s. 201-210.

⁵ Žeňuch, Peter: Stav a perspektívy slovanskej slavistiky. Z dejín Slovenského komitétu slavistov a Slavistického ústavu Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied. In Žeňuch, Peter (ed.): Slovenská slavistika včera a dnes. Bratislava: Slovenský komitét slavistov, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2012, s. 17.

lógie, histórie a etnológie. Veľkým impulzom pre obnovenie jeho činnosti bolo práve rozhodnutie o konaní 11. medzinárodného zjazdu slavistov v Bratislave. Pre úplnosť treba dodať, že hoci v názve programu slovenskej slavistiky z roku 1988 sa vyskytuje spojenie *jazykovedný slavistický výskum*, jeho autor J. Doruľa v ňom uprednostnil nielen systematický, ale najmä interdisciplinárny výskum. Interdisciplinárny prístup k chápaniu slavistiky sa prejavil potom nielen v zameraní programu 11. medzinárodného zjazdu slavistov, ale aj vo vydavateľoch časopisu Slavica Slovaca. V rokoch 1993 až 1994 jeho vydavateľmi popri Jazykovednom ústave L. Štúra SAV bol tiež Historický ústav SAV a Národopisný ústav SAV (dnes Ústav etnológie SAV). Všetko toto vyššie spomínané našlo svoj odraz okrem iného aj v obsahu časopisu po roku 1990 až do súčasnosti.

Interdisciplinárne chápanie slavistiky vedenia Slavistického kabinetu SAV i Slavistického ústavu J. Stanislava SAV, bez ohľadu či bol na jeho čele J. Doruľa alebo teraz je P. Žeňuch, sprístupnilo stránky časopisu Slavica Slovaca tak širšiemu okruhu autorov zo spoločenských vied, ktoré majú vzťah k slavistickej problematike. Stránky časopisu sa otvorili nielen domácim, ale i zahraničným autorom. Svedčí o tom vyvážený počet medzi domácimi a zahraničnými autormi, ktorí doteraz publikovali v časopise.

Za päťdesiat rokov vychádzania časopisu Slavica Slovaca vyšlo v ňom spolu 3050 príspevkov – štúdií, odborných článkov, správ a recenzií. Z toho len 86 (2,82 %) príspevkov bolo venovaných etnológii a tradičnej kultúre. Napriek tomu, že je to len veľmi malý podiel na jeho produkcii, veľmi by som si želal, aby sa zachoval trend, ktorý vo vydávaní časopisu nastúpil začiatkom 21. storočia, keď takmer v každom roku boli v časopise uverejnené štyri príspevky so vzťahom k etnologickým témam, z ktorých aspoň jeden predstavuje vedecká štúdia. Bol by som rád, keby to boli príspevky nielen od slovenských, ale aj od zahraničných autorov. Všetko závisí len na tom, či slovenskí etnológovia i etnológovia v ostatných slovanských krajinách opäť „objavia“ slavistiku ako vedu, ktorá skúma jazyk, históriu, kultúru a spôsob života slovanských národov a navzájom ich porovnáva.

Literatúra

- XV. zjazd KŠČ a porovnávacie literárnovedné výskumy. In: Slavica Slovaca, 1976, s. 327
- XV. zjazd KŠČ a porovnávacie literárnovedné výskumy. In: Slavica Slovaca, 1976, s. 327-328
- DORUĽA, Ján: Program jazykovedného slavistického výskumu na Slovensku. In: Slavica Slovaca, roč. 24 (1989), č. 3, s. 201-210.
- ŽEŇUCH, Peter (ed.): Slovenská slavistika včera a dnes. Bratislava : Slovenský komitét slavistov, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2012.

**Súpis etnologických štúdií a odborných článkov
publikovaných v rokoch 1966-2015 v časopise Slavica Slovaca**

Štúdie

- BENEŠ, Bohuslav: K semiotice polofolkórného divadla. In: Slavica Slovaca, roč. 11, (1976), č. 4, s. 396-403
- BENŽA, Mojmír: Slovenská príbuzenská terminológia vo svetle kartografického bádania. In Slavica Slovaca, roč. 45, (2010), č. 2, s. 129-135
- BRTÁŇ, Rudo: Šafárikov a Kollárov záujem o slovanskú ľudovú pieseň. In: Slavica Slovaca, roč. 28 (1993), č. 1-2, s. 56-61
- BURLASOVÁ, Soňa: Interetnické súvislosti slovenských vojenských piesní. In: Slavica Slovaca, roč. 28 (1993), č. 1-2, s. 143-149
- GAŠPARÍKOVÁ, Viera: Slovenské folklórne tradície a ich stredoeurópsky kontext. In: Slavica Slovaca, roč. 28 (1993), č. 1-2, s. 128-137
- GAŠPARÍKOVÁ, Viera: Rozprávkové zápisy Sama Cambela a ich neskorší vývin. In Slavica Slovaca, roč. 43, (2008), č. 2, s.139-145
- GAŠPARÍKOVÁ, Viera: O slovenských rozprávkach a ich modernizácii v štúdiách Jána Doruľu. In Slavica Slovaca, roč. 48, (2013), č. 2, s.105-108
- ГОЛИК, Роман: Образ слов'янського й неслов'янського світу в ментальності галичан XIX–XX ст. In Slavica Slovaca, roč. 48, (2013), č. 2, s. 161-171
- HORVÁTHOVÁ, Emília: Prínos Pavla Jozefa Šafárika k štúdiu slovanskej mytológie. In: Slavica Slovaca, roč. 28 (1993), č. 1-2, s. 62-69
- JAGIELLO, Jadwiga: Čas v ľudovej balade. In: Slavica Slovaca, roč. 11, (1976), č. 4, s. 336-342
- KILIÁNOVÁ, Gabriela: Kultúrno-historické vzťahy slovensko-rakúske na etnickej hranici (Reflexia etnických stereotypov v rozprávaní zo života). In: Slavica Slovaca, roč. 28 (1993), č. 1-2, s. 185-191
- KLÍMOVÁ, Dagmar: Autobiografie jako folklórní druh. In: Slavica Slovaca, roč. 11, (1976), č. 4, s. 385-395
- KOPAL, Ján: Konkrétnosť ako princíp umeleckého zobrazovania vo folklórnej poézii pre deti. In: Slavica Slovaca, roč. 11, (1976), č. 4, s. 358-363
- KREKOVIČOVÁ, Eva: Etnoidentifikačné stereotypy a mechanizmy ich formovania v regióne strednej Európy (na príklade slovenských pastierskych piesní). In: Slavica Slovaca, roč. 28 (1993), č. 1-2, s. 158-164
- KUCHÁR, Rudolf: Relikt starého stryj v slovensčine. In Slavica Slovaca, roč. 36, (2001), č. 1, s. 31-33
- LEŠČÁK, Milan: Medzi folklórom a regionálnou literatúrou. In: Slavica Slovaca, roč. 11, (1976), č. 4, s. 343-347
- LIAŠUK, Viktorija: Obrazno-stilističeskije osobennosti belorusskich i slovackich skazok. Problemy prevoda. In: Slavica Slovaca, roč. 36, (2001), č. 1, s. 13-22
- ЛЯШУК, Вікторія: Фальклорны тэкст у моўным адраджэнні славакаў і беларусаў In Slavica Slovaca, roč. 40, (2005), č. 2, s. 111-124

- ЛЯШУК, Виктория: Мова народних казак у сучаснай славістыцы: даследаванні праф. Я. Дорулі ў навуковай парадыгме In Slavica Slovaca, roč. 48, (2013), č. 2, s. 139-152
- MASIAROVÁ, Katarína: Osobitosť jazyka rozprávok M. J. Saltykova-Ščedrina In Slavica Slovaca, roč. 48, (2013), č. 2, s. 153-160
- MICHÁLEK, Ján: Národné spievanky Jána Kollára. In: Slavica Slovaca, roč. 28 (1993), č. 1-2, s. 116-120
- MISTRÍK, Jozef: Z kvantitatívneho výskumu slovanskej ľudovej piesne. In: Slavica Slovaca, roč. 3, (1968) č. 3, s. 241-245
- OBERT, Viliam: K interpretácii textu, medzitekstových vzťahov a štýlu svadobných telegramov. In: Slavica Slovaca, roč. 11, (1976), č. 4, s. 369-378
- PÁCALOVÁ, Jana: Genéza knižnej podoby Dobšinského rozprávok. In Slavica Slovaca, roč. 39, (2004), č. 2, s.143-155
- PARÍKOVÁ, Magdaléna: Výskum agrárnej kultúry na slovensko-maďarskom etnickom pomedzí v kontexte slavistického štúdia. In: Slavica Slovaca, roč. 28 (1993), č. 1-2, s. 150-157
- ПЛОТНИКОВА, АннаА.: Словацкая народная традиция в этнолингвистическом аспекте (карпато-балканские исследования) In Slavica Slovaca, roč. 47, (2012), č. 2, s. 97-103
- POPOVIČ, Anton: K poetike hádanky. In: Slavica Slovaca, roč. 11, (1976), č. 4, s. 364- 368
- POPOVIČ, Anton, LIBA, Peter: Texty príležitostnej literatúry. In: Slavica Slovaca, roč. 11, (1976), č. 4, s. 348-357
- PROFANTOVÁ, Zuzana: Ján Kollár ako paremiológ. In: Slavica Slovaca, roč. 28 (1993), č. 1-2, s. 70-76
- PROFANTOVÁ, Zuzana: O jednej možnosti komparatívneho štúdia (K otázke logicko-semiotických invariantov folklórneho žánru) In: Slavica Slovaca, roč. 32, (1997), č. 1, s. 3-17
- SEDLÁKOVÁ, Viera: Vzťahy slovenských a rusínsko-ukrajinských uspávaniek. In: Slavica Slovaca, roč. 28 (1993), č. 1-2, s. 215-220
- SIROVÁTKA, Oldřich: Sociální kontext folklórní komunikace. In: Slavica Slovaca, roč. 11, (1976), č. 4, s. 329-335
- ŠRÁMKOVÁ Marta: K otázke folklorizace. Literární povídka v ústním podání. In: Slavica Slovaca, roč. 11, (1976), č. 4, s. 379-384
- VAŽANOVÁ-HORÁKOVÁ, Jadranka: K etnomuzikologickému výskumu slovenských etnických skupín. In: Slavica Slovaca, roč. 36, (2001), č. 2, s. 47-57
- ŽEŇUCH, Peter: Zápis ľudovej rozprávky v spevníku Mitra Dončica. In Slavica Slovaca, roč. 39, (2004), č. 2, s.156-160
- ŽEŇUCHOVÁ, Katarína: Samuel Cambel v kontexte slovenskej folkloristiky. In: Slavica Slovaca, roč. 38, (2003), č. 2, s.104-111
- ŽEŇUCHOVÁ, Katarína: Ľudová próza zo zbierok Sama Cambela a Volodymyra Hnatjuka – prameň etnickej, jazykovej a religióznej identifikácie Slovákov.

In Slavica Slovaca, roč. 39, (2004), č. 2, s.115-123

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína: Pôsobenie Samuela Cambela medzi dialektológiou a folkloristikou, In Slavica Slovaca, roč. 41, (2006), č. 1, s. 3-16

Rozhl'ady

ANDREJOVÁ, Zuzana: Výskum súčasného stavu výročných zvykov na východnom Slovensku u gréckokatolíckych veriacich In Slavica Slovaca, roč. 47, (2012), č. 2, s.153

BENŽA, Mojmír: Obraz tradičnej kultúry Slovákov v Poľsku. In Slavica Slovaca, roč. 36, (2001), č. 1, s. 75-78

BENŽA, Mojmír: Tradičná kultúra slovenských menšín v strednej a južnej Európe ako súčasť ich kultúrneho dedičstva. In: Slavica Slovaca, roč. 38, (2003), č. 2, s. 167-168

Folklór a literatúra : Výběrová bibliografie. Zostavil B. Beneš a kol. roč. 11, (1976), č. 4, s. 428-438

MARIČOVÁ, Anna: Pohrebné obyčaje a povery súvisiace so smrťou u Slovákov v Starej Pazovej. In Slavica Slovaca, roč. 49, (2014), č. 1, s. 65-70

PROFANTOVÁ, Zuzana: Impulzy Františka Pastrnka pre slovenský národopisný a jazykovedný výskum. In: Slavica Slovaca, roč. 27, (1992), č. 1, s. 82-88